

MOTIVATIEWAAIER

CVO
Zuid-West
Fryslân

Inhoud

Motivatie en moëtivatie	4
Leer- en prestatiedoelen	10
Zelfvertrouwen	14
Autonomie-ondersteunend lesgeven	16
Controle of structuur?	18
Betekenisvolle uitleg	19
Keuzes bieden	23
Leergerichte aanpak	31
Forma- of summatief	33
Feedback	37
Lesgeven met structuur	41
Een juiste balans	48
Typen docenten	49
Omgaan met verschillen	51
Meer informatie	53
Praktijkprincipes	54
Bronnen en Leestips	58

Beste collega,

Op het moment dat je dit leest, heb je de motivatiewaaier in handen. De afgelopen 1,5 jaar heeft de werkgroep Motivatie hard gewerkt om dit product te realiseren. Er is literatuur- en praktijkonderzoek gedaan. We hebben veel gesproken met leerlingen, waarbij we hen naar hun motivatie hebben gevraagd. Deze waaier is hier het resultaat van.

De waaier is praktisch en werkzaam. De QR-codes, die je scant met je mobiele telefoon, linken door naar een website met meer informatie. Dit varieert van de bron van ons onderzoek tot meerdere verschillende activerende werkvormen, welke meteen toepasbaar zijn in je lessen.

Wij hopen dat je veel plezier en profijt van de waaier hebt.

Evelien Alberda, Gerrit Jan Hoogeland, Mike Kool, Claudia Voogd en Wieger van der Kooi

Motivatie en moetivatie

Er zijn verschillende types motivatie. De bekendste is het verschil tussen intrinsiek (ik wil dit) en extrinsiek (ik moet dit). Het is alleen niet altijd zo zwart-wit als vaak gedacht wordt. Er zijn ook tussenvormen zoals interne verplichting en persoonlijk belang.

Intrinsieke motivatie

Een leerling is intrinsiek gemotiveerd als de activiteit als interessant, leuk of plezierig wordt ervaren. Als een leerling de lesstof boeiend of interessant vindt of een opdracht plezierig om te maken, dan is er sprake van intrinsieke motivatie.

Meike's lievelingsvak is economie. Ze vraagt regelmatig uit zichzelf de docent om extra uitleg als ze iets niet begrijpt.

Persoonlijk belang

Als een leerling hun best doet op school omdat zij het belang of het nut ervan in zien, ook al vinden ze het niet leuk of interessant, noemen we dat persoonlijk belang. Het is geen intrinsieke motivatie, maar het is ook niet extrinsiek.

Jorn is een enthousiaste en leergierige leerling, maar scheikunde vindt hij lastig. Hij doet echter wel goed mee tijdens de lessen en maakt gretig zijn huiswerk, omdat hij weet dat het belangrijk is voor zijn vervolgstudie geneeskunde.

Interne verplichting

De minst leuke vorm van alle vormen van motivatie/moetivatie, want interne verplichting is wanneer een leerling zich inzet voor school om schuld of angst te vermijden of om waardering te krijgen. In andere woorden; ze leggen zichzelf een verplichting op.

Femke is een serieuze leerling. Ze gaat graag naar school. Haar vakkenpakketkeuze is op basis van vakken die ze leuk vindt. Femke vindt de vraag 'wat wil je later worden' maar raar, want ze is nog maar 14. Ze heeft nog geen idee.

Extrinsieke motivatie:

“Is het voor een cijfer?” Deze zin (her)kent iedere docent. Op het moment dat de leerling deze vraag stelt is er sprake van extrinsieke motivatie. De leerling werkt voor een cijfer of een beloning of omdat anderen dit van hen verwacht.

Jochem praat veel met mentor over school. Hij is een doubleur en vindt school maar zo-zo. In gesprek met zijn mentor zegt Jochem: Meneer, ik leer echt van toets naar toets. Als ik een toets gedaan heb, ben ik 3 minuten later vergeten waar de stof over ging. Ik leer alleen omdat ik geen onvoldoende wil halen, maar ik heb geen idee wat ik leer en waarom.

Effecten

Bij intrinsieke motivatie en persoonlijk belang willen de leerlingen leren. Dan hebben we het dus over 'motivatie'.

Bij extrinsieke motivatie en interne verplichting heeft de leerling het gevoel te moeten leren. Dan praten we over 'moetivatie'.

Uit onderzoek blijkt dat leerlingen met veel MOtivatatie diepgaander leren en beter presteren dan leerlingen met MOEtivatatie. Op de korte termijn zal een leerling die moetivatatie ervaart wel leren, maar veel oppervlakkiger. En hoewel motivatie en moetivatatie samen kunnen gaan, kan moetivatatie op de lange termijn de motivatie ondermijnen. De 'is dit voor een cijfer'-leerling krijgt in de toekomst moeite met het aansturen van het eigen leerproces.

Leer- en prestatiedoelen

Waarom leert een leerling of waarom zet een leerling zich in?

ik zet mij in
omdat ik de
lesstof wil
begrijpen

ik zet mij in omdat ik
niet wil dat mijn
klasgenoten denken dat
ik minder slim ben

ik zet mij in
omdat ik
hogere cijfers
wil halen

Leerdoelen:

Leerlingen met leerdoelen richten zich op het leren zelf, op het ontwikkelen van hun kunnen. Zij richten zich op doelen gelinkt aan de taak. Leerlingen die leren aan de hand van leerdoelen presteren over het algemeen beter.

Docent vraagt aan de klas of er gegadigden zijn voor de leerlingenraad. Janette wil graag politicologie gaan studeren en ziet de leerlingenraad als een goede eerste stap.

Prestatiedoelen:

Hierbij bestaan 2 verschillende vormen. De leerling wil graag hogere cijfers halen dan een ander en/of als eerste klaar zijn.

Menno uit 3Havo laat graag zien dat hij heel goed is in wiskunde. Hij werkt snel zodat hij vaak als eerste klaar is. Wel vergeet hij vaak na te kijken hoe hij de opdrachten gemaakt heeft, waardoor er regelmatig slordige foutjes in zijn werk zitten.

Het kan ook zo zijn dat een leerling juist wil vermijden minder slim te lijken dan anderen. Deze leerling werkt aan schooltaken om dat de leerling bang is dom te lijken of fouten te maken in het bijzijn van peers. Prestatiedoelen zijn minder optimaal dan leerdoelen.

Klas 2 is bezig met een lastige toepassingsopdracht. Anne wil graag een hoog cijfer halen, ze zou ervan balen als ze vergeleken met de andere leerlingen in de klas hier lager op scoort. Daarom blijft ze dicht bij de opdracht en verwerkt weinig eigen initiatieven in de opdracht om zo min mogelijk vergissingen te maken.

1. Welke doelen herken je?
2. Op welke momenten hebben je leerlingen prestatiedoelen?
3. Op welke momenten hebben je leerlingen leerdoelen?

Zelfvertrouwen!

En niet zomaar zelfvertrouwen, nee: Cognitief zelfvertrouwen! Dit is het vertrouwen wat de leerling heeft om de stof aan te kunnen die geboden wordt in de lessen.

Lars zit in de 1e klas van het vmbo. In groep 8 was hij een stille jongen die niet betrokken bij de les leek. Op het vmbo begint hij steeds meer mee te doen in de les. Lars weet nu regelmatig het antwoord op een vraag van de docent. Op de basisschool waren er meestal andere kinderen die het antwoord op vragen van de juf wisten. Daarom hield hij zich toen vaak op de achtergrond.

Het hanteren van leerdoelen heeft een positieve invloed op de inzet en prestaties van de leerling. Echter, wanneer een leerling niet het vertrouwen heeft of voelt om deze (leer)doelen te halen, werken deze minder motiverend en soms zelfs demotiverend.

Janneke is dyslectisch. Ze heeft moeite met het leren van de onregelmatige werkwoorden voor Engels. Ze heeft al zo vaak geprobeerd de rijtjes in haar hoofd te stampen, maar haalt altijd onvoldoendes op de toetsen. Over de aankomende toets over onregelmatige werkwoorden zegt Julia tegen haar vriendin: “Ik ga er niet voor leren, hoe hard ik ook leer, ik haal toch een onvoldoende”.

1. Welke leerling beschikt over veel cognitief zelfvertrouwen?
2. Welke leerling beschikt over weinig cognitief zelfvertrouwen?
3. Heb je inzicht in de achtergrond hiervan?
4. Hoe herken je de leerling met veel of juist weinig cognitief zelfvertrouwen?

Autonomie ondersteunend lesgeven:

Het maakt niet uit hoe jong of oud een leerling is; iedere leerling heeft de behoefte om eigen gedrag te sturen en daarmee hun zelfstandigheid. De docent kan dit proces ondersteunen door rekening te houden met gevoelens en opvattingen van de leerling. Als je weinig controle of druk uitoefent, maar de leerling wel informatie en keuzes biedt, bevordert je het zelfstandig functioneren van de leerling. Je zult zien dat de leerling zich meer wil inzetten, omdat ze zelf het belang zien, zelfs als ze niet intrinsiek gemotiveerd zijn voor een taak.

Kortom: een leerling die meer eigen keuze en vrijheid ervaart in de les, zal zich sneller en beter inzetten tijdens lessen. Het effect op de lange termijn is ook dat het geleerde beter beklijft en opgeslagen in het lange termijn geheugen. Effect: De leerling WIL leren!

Autonomie-ondersteuning

- Keuzes bieden
- Vertel wat het nut is!
- Instructie naar behoefte
- Luister naar interesses/wensen leerlingen
- Verwerkt interesses leerlingen in lessen
- Staat open voor ideeën leerlingen
- Hoort initiatieven aan
- Stimuleert leerlingen met initiatief te komen.

Controleren

- Werkt volgens methode van het boek
- Wat is belangrijk voor de toets?
- Alle leerlingen dezelfde instructie
- Eigen agenda
- Verwerkt interesses leerlingen niet in lessen
- Geen ruimte voor inbreng leerlingen
- Beveelt, gebruikt dwingende taal
- leerling werkt volgens regels docent.

Controle of structuur?

Je wilt als docent natuurlijk niets liever dan dat je leerlingen zo optimaal mogelijk presteren en hierin begeleid je ze zo goed als je kunt. En ja, dan zul je het moeilijk vinden om de teugels te laten vieren, zeker waar het de zwakkere leerling betreft. Maar doe je dan de andere leerling niet tekort? Je geeft houvast om de leerling optimaal te laten leren. Dit doe je door structuur te bieden. Maar verwar je structuur dan niet met controle? Dat zijn namelijk 2 verschillende dingen. Bij controle gaat de leerling in 'moetivatie' stand. De leerling leert/werkt van toets naar toets, cijfer naar cijfer en het geleerde bekijft niet op de langere termijn. Bedenk je dus goed wat je wilt: structuur of controle?

Betekenisvolle uitleg:

Probeer je tijdens het geven van je uitleg je in te leven in de wereld van de leerling? Keurig, blijf dit doen! Hiermee spoor je de intrinsieke motivatie aan en stimuleer je de leerling tot betere prestaties!

Benoem je ook het nut van wat er geleerd/gemaakt moet worden? Als de leerling weet waarom iets geleerd moet worden, dus het 'nut' ervan inziet, het stukje 'wat kan hier later mee?', dan zal de leerling sneller gemotiveerd zijn om iets te willen doen/leren.

Bijvoorbeeld: Ik wil geneeskunde studeren, waarom moet ik dan weten met welke snelheid een blokje naar beneden valt?

De docent Nederlands wil de woordenschat van zijn leerlingen stimuleren. Op dit moment zijn ze bezig met een hoofdstuk over spreekwoorden. De docent stuurt de kinderen per groepje met de mobiele telefoon naar buiten om ze foto's te laten maken waarbij ze spreekwoorden en gezegdes uitbeelden.

Tijdens de Engelse les in de brugklas wordt het thema in en rond huis behandeld. De docent laat de leerlingen in groepjes zoveel mogelijk woorden bedenken die ze al kennen over wat er in en rond huis is. Het groepje met de meeste juiste woorden wint en krijgt een prijsje.

Informatieve taal:

Taal is een heel belangrijke tool om meer intrinsieke motivatie uit je leerlingen te halen. “Pak je boek” of “Maak allemaal opdracht 1” zal niet snel de intrinsieke motivatie aanboren. Bedenk welk taalgebruik je kunt gebruiken om wel tot die intrinsieke motivatie te komen. De leerling verschillende keuzes geven kan hierbij helpen. Sla je 2 vliegen in 1 klap, want je bent meteen aan het differentiëren.

De docent Informatica geeft uitleg over een te maken opdracht. Hij zegt: “Het is handiger om met deze deelopdracht te beginnen, want dan heb je gelijk door hoe het werkt. Dat helpt je bij het maken van de overige opdrachten. (In plaats van het dwingende/controlerende: “Je moet eerst deze opdracht doen en daarna de overige opdrachten”).

Cas heeft een onvoldoende gehaald. De docent vraagt: Wat is er gebeurd? (In plaats van het dwingende/controlerende “Ik ben enorm teleurgesteld in jou. Ik verwacht meer van jou.”).

Informatief taalgebruik
verhoogt de intrinsieke
motivatie van leerlingen en/of
het persoonlijk belang!

Keuzes bieden

Als een leerling uit 2 vrijwel gelijke opdrachten moet kiezen is er nog een geen sprake van echte 'keuze'. Je hebt optiekeuze en actiekeuze.

Optiekeuze

Leerling mag zelf kiezen om de toets op papier of op de computer te maken.

De docent geschiedenis begint met klas 3 aan de 'koude oorlog'. Hij laat een aantal onderwerpen zien waaruit de leerlingen kunnen kiezen. Het is de bedoeling dat de leerlingen in groepjes de onderwerpen uitwerken. De docent geeft daarbij de mogelijke informatiebronnen aan en bespreekt de rolverdeling in de groepjes.

Actiekeuze

De leerling kiest om mee te doen met een bepaalde actie/uitleg tijdens de les. Vooral actiekeuze werkt sterk motiverend voor leerlingen.

Vandaag ga ik uitleggen hoe tektonische platen werken. Je kunt zelfstandig aan de slag met de opgaven, maar maak dan wel gebruik van de theorie in het boek. Als je liever wilt samenwerken mag dit ook, maar dan wel op fluistertoon. Wil je liever uitleg van mij, dan nodig ik je uit om vooraan te komen zitten!

Een docent geeft bij de economielessen vaak instructie op het bord. In plaats van leerlingen te verplichten deze aantekeningen over te nemen, geeft hij leerlingen de keus om dit wel of niet te doen: "Je mag de instructie overnemen in je schrift, dat kan handig zijn." De docent merkt dat dit beter werkt dan te zeggen: "Je moet de instructie nu overnemen." Wanneer een leerling een toets niet haalt, gaat hij met deze leerling in gesprek en bekijkt zijn of haar schrift. Als hij merkt dat de leerling geen aantekeningen gemaakt heeft, raadt hij de leerling aan dit volgende keer toch wel te doen.

LET OP: Teveel keuzes werkt weer verlamdend. Dus als je keus geeft, biedt dan nog wel structuur. Zorg dat er bepaalde kaders zijn waarin de leerling zich beweegt. Deze kaders stelt de docent op en deze bewaakt de docent ook. Activerende werkvormen kunnen hiervoor heel handig zijn.

De docent Frans laat zijn leerlingen met een weekplanner werken waardoor ze zelf kunnen kiezen wanneer ze aan welke opdracht werken. Vooral bij de leerlingen die het lastig vinden om hun taken voor de week goed in te plannen gaat hij wat vaker langs om hun planningen en voortgang te bespreken.

Docent Wijnand laat zijn leerlingen bij aardrijkskunde een opdracht over wateroverlast maken. De leerlingen mogen in tweetallen een voorstel doen hoe ze de opdracht willen maken. Als voorbeeld geeft Wijnand een aantal mogelijke opties, waaronder een schriftelijk verslag, een documentaire of een website.

Probeer er voor te zorgen dat de keuzes passend zijn bij het niveau van de leerling en bij de leeftijd van de leerling, maar ook dat ze aansluiten bij de interesses van de leerling.

Tijdens een toets voor het vak Duits krijgen de leerlingen de opdracht een tekst te schrijven. De leerlingen kunnen kiezen tussen een verhaal over zichzelf in de toekomst of een klachten brief over een defect product dat ze gekocht hebben.

Verplaatsen in leerlingen en weerstanden erkennen

Als een docent zich verplaatst in de (belevings)wereld van de leerling ervaart de leerling sneller ondersteuning. Ditzelfde gebeurt wanneer de docent rekening houdt met de gevoelens van de leerling. Oprecht luisteren naar wat er gezegd wordt, ook naar de weerstand, creëert een goede verstandhouding en wederzijds begrip. Inzetten op de relatie met de leerling(en) is hierbij van essentieel belang.

Tijdens de Engelse les van havo 2 loopt Jesse gefrustreerd weg, nadat hij opnieuw een onvoldoende kreeg. De docent zegt: “Dat heeft je wel erg geraakt die onvoldoende. Vertel eens?” Het blijkt dat Jesse erg onzeker is doordat zijn ouders vmbo al prima hadden gevonden en er niet achter staan dat hij naar de havo wilde. De docent prijst Jesse voor zijn doorzettingsvermogen en bespreekt het voorval met de mentor van Jesse.

Docent Scheikunde geeft de datum voor een proefwerk door aan de leerlingen in zijn klas. Joris roept gelijk dat hij de toets later wil, omdat hij in het weekend voor de toets een optreden heeft. De docent zegt kalm tegen Joris: “Wat leuk, een optreden. Ik kan me voorstellen dat je op die dag weinig tijd of zin hebt om te leren. Het proefwerk kan ik niet verzetten. Zou je het zo kunnen plannen dat je op andere dagen wat meer aan voorbereiding voor het proefwerk doet? Waar heb je je optreden?”

En nee, natuurlijk betekent dit niet dat je automatisch toegeeft aan de leerling. Maar door je empathisch op te stellen, mee te denken en begrip te tonen (roos van Leary, boven/samen XX) kom je vaak al een heel eind. Je vangt meer vliegen met stroop dan met azijn! En wellicht hebben de leerlingen wel een goed punt. Dan stel je je flexibel op en kom je gezamenlijk tot een passende oplossing.

De docent wiskunde kondigt aan dat hij in de volgende les een toets af gaat nemen. Een aantal leerlingen reageert boos omdat er vorige week ook nog een toets is afgenomen. De docent luistert naar de leerlingen, vraagt door en legt vervolgens in een gesprek met de leerlingen uit dat er nu een nieuw en lastig onderwerp aan bod is en dat hij het belangrijk vindt om zicht te krijgen waar alle leerlingen nu staan. Gezamenlijk spreken ze af dat de toets geen toets wordt maar een formatieve evaluatie.

De docent maatschappijleer wil dat de leerlingen een presentatie geven over gemeentelijk politiek. De leerlingen protesteren, ze hebben kort geleden ook al een presentatie moeten geven en hebben er geen zin in. De docent luistert naar de leerlingen en vraagt hen om met een alternatief te komen. In de volgende les vragen de leerlingen of ze een debat mogen organiseren over zaken die op dit moment spelen bij de gemeente. De leerlingen kunnen goed uit leggen dat ze met een debat ook kunnen laten zien hoe de gemeentelijke politiek werkt. De docent vindt het een goed idee en staat het toe.

1. Bekijk de praktijkprincipes 1-4. (pagina 54) Welke aspecten van autonomie-ondersteuning pas jij toe? Hoe? En op welke momenten?
2. Welke aspecten van autonomie-ondersteuning pas je minder vaak toe?

Leergerichte aanpak

Toetsen. We ontkomen er niet aan. Of....? Doordat er in de loop der jaren een zgn 'toetsgerichte cultuur is ontstaan, zijn leerlingen meer gericht op het eindresultaat dan op het leerproces. Zoals al eerder gezegd (extrinsieke motivatie; 'is het voor een cijfer'): de leerling leeft van toets naar toets en het geleerde beklijft niet tot nauwelijks. Dit komt omdat toetsen bijdragen aan 'motivatie' en bijna nooit aan motivatie. Hierbij spreken we van een prestatiegerichte aanpak. In een prestatiegerichte aanpak wordt waarde gehecht aan de toets en het resultaat van de toets.

Wanneer je de toets gaat zien als middel om het leerproces inzichtelijk te krijgen en niet als doel op zich zul je merken dat dit effect heeft op de leerling. Je krijgt dan een zogenaamde leergerichte aanpak. Uit onderzoek is gebleken dat klassen waarin individuele voortgang en inzet worden benadrukt kunnen leiden tot betere leerprestaties en minder vermijdingsdrang. Je beoordeelt de leerling dan niet alleen op het 'geleerde', maar ook op de inzet die de leerling toont en de vooruitgang die is geboekt ten opzichte van eerdere prestaties.

Formatief handelen vs Summatief toetsen:

Door middel van meer formatief handelen in te zetten tijdens lessen kun je de voortgang van leerlingen heel goed monitoren. Vraagt dit veel van de docent? Nee, niet meer dan toetsen nakijken. Dit omdat je het gedurende het schooljaar bijhoudt. In eerste aanleg ervaar je het als 'het wiel opnieuw uitvinden', maar hierin kun je de samenwerking opzoeken met collega's, immers: vele handen maken licht werk!

Na de toetsweek geeft de docent Natuurkunde de gemaakte toetsen terug aan de leerlingen. Tijdens het bespreken van de toets zijn de leerlingen gefocust om mogelijke fouten van de docent in het tellen van de punten of het berekenen van het cijfer te vinden. De feedback van de docent wordt hierdoor niet gehoord. De docent besluit om het de volgende keer anders te doen.

Bij het voorlezen van de cijfers in klas 2 vmbo raakt Julie overstuur. Ze heeft een laag cijfer gehaald en vindt het vervelend dat iedereen dat weet. De docent probeert eerst de regel waarbij na het opnoemen aan iedere leerling vraagt “Wil je het cijfer nu horen of straks?”, maar de docent merkt dat een aantal leerlingen niet aan durft te geven dat ze liever de cijfers niet laten oplezen. Uiteindelijk besluit de docent dat voortaan de cijfers worden uitgedeeld zonder voor te lezen.

Benoem ook andere talenten bij leerlingen, maar waak voor onderlinge competitie. Lees nooit hardop cijfers voor in de klas, ook niet als 'de klas het goed vindt', want groepsdruk doet heel veel met een mens. Benadruk niet wie het mooiste verslag schreef. Een minder sterk verslag betekent niet automatisch dat die leerling zijn/haar best niet heeft gedaan. Wellicht ligt het talent ergens anders. Zet toetsen in als middel om te reflecteren op wat er al goed gaat en waar de aandacht nog moet liggen. Op deze manier draagt de uitkomst van de toets bij aan leren en is het behalen van de toets geen doel op zich. Daarnaast leer je de leerling dan om te kijken naar het eigen leerproces: 'In hoeverre ben ik vooruit gegaan'? Hiermee bevorder je de intrinsieke motivatie

De docent scheikunde laat leerlingen bij het leren van begrippen kaartjes met de verschillende begrippen bij elkaar leggen zoals in een memory spel. Bij een competitieve klas voegt hij soms een wedstrijdelement toe. De leerlingen kunnen het spel zelfstandig of in groepjes spelen. In een groepje gebruiken leerlingen elkaar als hulplijn. Leerlingen kunnen de kaartjes ook als quizvraag gebruiken. De docent en vooral de leerlingen krijgen zo op een leuke manier inzicht in welke stof ze al beheersen.

Miranda uit klas 2 kan met het leren vaak maar net meekomen met de rest van de groep. Ze heeft een 6,5 gehaald voor een toets. Haar docent complimenteert haar met de vooruitgang ten opzichte van de vorige toets, waarvoor zij een 5,5 kreeg.

De toets is gemaakt, de resultaten zijn bekend. En nu? De ene docent voert de cijfers in zodra deze bekend zijn. Ongeacht welk moment van de week/dag het is. Vrijdagmiddag, zondagavond, dinsdagochtend, het maakt niet uit. Weer een ander wacht en geeft eerst de leerling het cijfer, zodat de ouders het niet eerder weten dan de leerling zelf. Er zijn vele, vele wegen die naar Rome gaan. Maar dan? Dan is het cijfer bekend, wat dan? Zeg je dan 'Goed zo, je hebt een 8' en bij de ander 'helaas, een 4'.

Jelmer zit in klas 1. Door ADHD is zijn concentratie niet altijd even goed. Vooral tijdens de lessen is hij snel afgeleid. Mede dankzij zijn hoofdtelefoon met geluiddemping is hij tegenwoordig voor het eind van de les al klaar met zijn huiswerk. De docenten prijzen hem voor zijn verbeterde werkhouding.

Of zeg je: Kijk eens hoe goed je dit gedeelte al onder de knie hebt! Knap hoor! Benadruk dus ook bij de minder goede cijfers vooral wat goed gaat. Tel de punten bij elkaar op ipv de fouten. Kijk na met een andere kleur dan rood (roze glitterpennen doen het erg goed). En plak stickers. Stickers? Ja, stickers. Zelfs op het HBO worden nog stickers geplakt en iedereen wordt er blij van.

Mocht je hieraan twijfelen, bedenk je dan eens wanneer je voor het laatst een compliment kreeg en wat dit met je deed, hoe je je voelde. En bedenk ook dat tegenover ieder negatief punt er 7 (!!) positieve punten moeten staan om het gevoel dat het negatieve punt gaf te neutraliseren.

Yorick uit de eerste van het vmbo heeft moeite met wiskunde. Ondanks dat hij heel hard geleerd heeft voor de toets, haalt hij maar een 6. De wiskunde docent ziet dat Yorick teleurgesteld is, ze gaat naar hem toe en vraagt ernaar. Yorick geeft aan dat hij niet tevreden is met het cijfer, gezien alle moeite die hij erin heeft gestoken. “De volgende keer kan ik beter minder moeite ervoor doen”, het levert toch bijna niks op”. De docent reageert: “Ik begrijp je frustratie Yorick, maar als je kijkt naar je voorgaande cijfers, zit er een stijgende lijn in! Andere leerlingen halen nu misschien een hoger cijfer, maar zij staan wel stil, en verbeteren zichzelf niet, terwijl jij groeit in je kunnen.”

1. Geef jij over het algemeen prestatiegerichte feedback (mooi cijfer / jammer joh) of inzetgerichte feedback (kijk eens wat je hier allemaal goed doet!)
2. Wat kun je doen om je aanpak (nog) leergerichter te maken?

Lesgeven met structuur zonder controlerend te zijn.

Kan dit? Ja! Dit kan! We laten graag zien hoe, maar eerst een klein stukje theorie:

Het bieden van structuur is een belangrijke voorwaarde voor het motiveren van leerlingen. Door structuur te bieden zorg je ervoor dat de leerling zich competent voelt. En het ervaren van competentie is een belangrijke psychologische behoefte van leerlingen. De tegenhanger van structuur is chaos. Chaos ontstaat doordat er geen duidelijke regels zijn en er geen heldere verwachtingen worden uitgesproken door de docent. Als een leerling niet weet wat er verwacht wordt en wat te moeten doen, zal deze zich niet competent voelen. Met als gevolg dat de motivatie afneemt. Hoe kun je als docent

er nu voor zorgen dat er wel structuur is, maar toch autonomie-ondersteunend les wordt gegeven?

Disciplinair niveau – Structuur

Verwachtingen duidelijk maken: Communiceer duidelijk en met herhaling de regels en verwachtingen in de klas.

Consequent zijn: Hanteer een consequent optreden ten aanzien van de gemaakte afspraken. Bijvoorbeeld: Leerlingen zijn aan het werk tijdens de les. Je wilt dat ze werken in stilte.

- Controlerend: Docent zegt: “Nu is het stil!” Leerlingen zijn even stil, maar gaan na een tijdje weer kletsen. Docent blijft waarschuwen en wordt boos.

- Autonomie-ondersteunend: Docent zegt: “We zijn nu stil aan het werken, zullen we het nog even stil houden? Wanneer er weer iemand praat mag diegene even bij mij vooraan komen zitten. Anders kunnen de anderen in de klas niet goed doorwerken.” Wanneer een leerling weer kletst voert de docent de consequentie uit.

Er zijn duidelijke verschillen tussen controlerend of autonomie-ondersteunend structuur bieden op disciplinair niveau. Bijvoorbeeld: Je kijkt een filmpje met de klas.

- Controlerend: ‘Iedereen is stil tijdens het kijken!’
- Autonomie-ondersteunend: ‘Als het stil kan zijn tijdens het kijken, kan iedereen het goed horen’.

Stappenplan / Leerdoelenkaart

Werk met een stappenplan of een leerdoelenkaart. Maak duidelijk inzichtelijk wat de te nemen stappen zijn / welke leerdoelen leiden tot het einddoel. Bijvoorbeeld: Je hebt een stappenplan gemaakt. Controlerend: “We gebruiken allemaal dit stappenplan bij het maken van de opdrachten.” Autonomie-ondersteunend: “Het stappenplan kan je helpen bij het maken van de opdrachten, zeker als je even vastloopt.”

Positieve feedback en vertrouwen

Geef complimenten op basis van inzet en vooruitgang, liever niet op basis van behaalde resultaten. Bijvoorbeeld: Controlerend: “Dit is niet goed, probeer het maar opnieuw.”. Autonomie-ondersteunend: “Je bent al goed op weg, je vergeet alleen stap 2 uit te voeren. Wil je daar nog eens naar kijken en dan kijken of de uitkomst anders wordt?”

Hulplijn

Geef tips ipv oplossingen/antwoorden als leerlingen vastlopen

Bijvoorbeeld:

- Controlerend: “Je moet bij deze opdracht kiezen tussen de past simple of de present perfect. Wanneer gebruik je welke? Kom op, dat hoor je nu wel te weten!”
- Autonomie-ondersteunend: “Je moet bij deze opdracht kiezen tussen de past simple of de present perfect. Je kunt in je boek kijken op blz 17, maar misschien staat het ook nog in je aantekeningen. Kun je daar eerst eens kijken? Mocht je er dan niet uitkomen, mag je altijd komen vragen.”

Aangeven van 'werkpunten'

Geef aan op welke punten een leerling zich verder kan ontwikkelen en/of bekwamen. Bijvoorbeeld:

- Controlerend: "Dit is niet de manier waarop je een samenvatting maakt. Ga eerst maar tekst schrappen en laat het me daarna nog een keer zien."
- Autonomie-ondersteunend: "Ik zie dat je samenvatting al heel veel goede punten bevat. Je zou m nog beknopter kunnen maken. Weet je hoe je hoofd- en bijzaken van elkaar kunt onderscheiden? Misschien kan ik je daarbij helpen?"

Optimaal uitdagende taken aanbieden: Oefeningen aanbieden die aansluiten bij wat de leerling (net) aan kan.

Balans!

Wat bij alles belangrijk is om te onthouden is dat je zoekt naar de, voor jou werkende, juiste balans. Dit is namelijk sterk afhankelijk van het niveau waaraan je lesgeeft, het leerjaar en ook de dynamiek in de klas. En dan ook nog: Waar voel jij je het prettigst bij? Probeer toch voor jezelf de balans te vinden in 'wat werkt voor mij, wat werkt voor deze groep, wat werkt voor deze leerling'. Tenslotte is het zo: **We maken het samen!**

Je maakt het samen

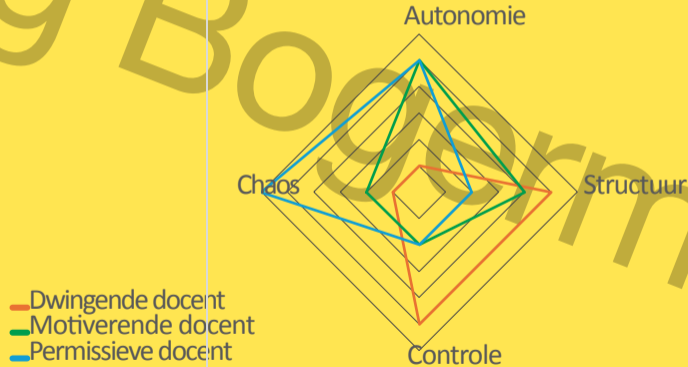
Drie archetypes docenten

Zie de grafiek op de achterkant

Permissieve docent: Docent biedt veel keuzes en autonomie, maar staat veel toe en stelt geen duidelijke kaders. Hier kan sprake zijn van veel chaos. Leerlingen weten niet goed waar ze aan toe zijn en kunnen onzeker worden en/of storend gedrag vertonen.

Dwingende docent: Docent biedt veel structuur en daardoor veel duidelijkheid en helderheid. Echter, docent scoort ook hoog op controle wat betekent dat er op een dwingende manier structuur wordt geboden. Leerlingen moeten veel en dit kan ten koste gaan van de intrinsieke motivatie.

Motiverende docent: Docent biedt autonomie én structuur. Docent geeft duidelijke richtlijnen, legt uit waarom, maar laat ruimte voor inspraak van leerlingen en biedt keuzes. Deze combinatie werkt voor leerlingen het meest motiverend.

Omggaan met verschillen

Wat denk jij? Leerlingen met andere etnische en/of sociale achtergrond en prestatieniveau, zouden die verschillen in hun motivatie voor school? En vragen deze leerlingen om een andere aanpak om ze te motiveren?

Uit onderzoek is gebleken dat deze verschillen over het algemeen niet uitmaken. De leerlingen zijn even gemotiveerd. Echter, kinderen uit lagere sociaal-economische milieus hebben minder cognitief zelfvertrouwen. De motivatie is er dus wel, maar vaak denken ze dat het niet kunnen. Allochtone leerlingen zijn over het algemeen zelfs nog gemotiveerder dan autochtone leerlingen.

Vooroordelen

Wat ook kan meespelen is het 'rugzakje'. Een kind bij wie bijvoorbeeld op de basisschool dyslexie pas laat is gediagnostiseerd, waardoor het kind doubleerde op de basisschool. Dit kind blaakt, waar het school betreft, niet van het zelfvertrouwen. Dan hoeft maar 1 docent zich negatief uit te laten over dyslexie en deze leerling laat het koppie hangen. Weg motivatie, hallo moetivatie.

Meer informatie

Nog niet uitgelezen over het motiveren van leerlingen?

Kijk dan ook eens op de website: <https://motivatiewaaier.nl> of scan de QR-code en ga direct naar de site.

Praktijkprincipes

1. **Betekenisvolle uitleg geven en aansluiten bij de belevingswereld van leerlingen.** Geef inhoudelijk betekenisvolle uitleg over het belang van het uitvoeren van gegeven opdrachten (Waarbij kan je deze kennis gebruiken?). Probeer hierbij je uitleg aan te passen aan de belevingswereld van leerlingen. Bijvoorbeeld door te refereren aan belangrijke thema's in hun leven nu en in de toekomst.
2. **Informatieve in plaats van dwingende taal gebruiken.** Instrueer de leerlingen door informatieve, niet-dwingende taal te gebruiken, bijvoorbeeld: “Gaan we allemaal rechtop zitten? Dan kunnen we beter werken.” (i.p.v. “Ga rechtop zitten!”).

- 3. Betekenisvolle keuzes bieden.** Geef leerlingen betekenisvolle keuzes, bijvoorbeeld om deel te nemen aan de instructie, keuzes in opdrachten, partner, volgorde, tijdstip, werkplek, methode of manier van uitwerken.
- 4. Verplaatsen in de leerlingen en weerstanden erkennen.** Vraag naar de wensen, meningen, gevoelens van leerlingen , bijvoorbeeld door te proberen de reden van bepaald gedrag te achterhalen. Erken weerstanden en probeer je in te leven in het perspectief van leerlingen.
- 5. Toetsen gebruiken als middel om te reflecteren zonder nadruk op cijfers.** Laat de toets niet het doel zijn waarvoor leerlingen iets leren, maar gebruik toetsen als middel om te reflecteren op waar ze goed in zijn en waar verbetering mogelijk en gewenst is.

6. **Individuele vooruitgang en inzet benadrukken.** Breng de werkhouding/inzet van leerlingen aan de orde in plaats van hun prestaties, en refereer aan individuele vooruitgang.
7. **Structuur bieden op autonomie-ondersteunende wijze.** Leerlingen hebben structuur nodig om zich competent te voelen. Structuur kun je bieden door duidelijke verwachtingen te communiceren, consequent te zijn en het leerproces inhoudelijk te begeleiden. Door hierin keuzes te bieden en de relevantie uit te leggen wordt structuur autonomie-ondersteunend.
8. **Ervan uitgaan dat elke leerling, ongeacht zijn of haar achtergrond, gemotiveerd is.** Benader leerlingen vanuit het idee dat iedereen van nature nieuwsgierig is en nieuwe dingen wil leren. Wanneer een leerling ongemotiveerd gedrag vertoont, ongeacht zijn of haar

achtergrond, probeer dan achter de reden van dit gedrag te komen door hiernaar te vragen (in plaats van ervan uit te gaan dat de leerling niet gemotiveerd is).

- 9. Differentiër in de mate van structuur die je biedt.** Iedere leerling heeft baat bij autonomie-ondersteuning, maar de ene leerling heeft meer structuur en houvast nodig dan de andere leerling. Varieer daarom in de wijze waarop je verschillende leerlingen begeleid, aangepast naar hun behoeften aan structuur.

Bronnen en Leestips

Hornstra, Lisette, e.a., Motiverend lesgeven - Handleiding voor docenten (Utrecht 2016) .

Nelis, Huub, en Yvonne van Sark, Motivatie binnenstebuiten: het geheim achter gemotiveerde pubers, enthousiaste leerlingen en gedreven studenten (Utrecht 2014).

Ryan, Richard M., en Edward L. Deci, Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness (1st edition; The Guilford Press 2017).

Slegers, P. J. C., Hans Schuit en Iris de Vrieze, Leerlingen motiveren: een onderzoek naar de rol van leraren (Ruud de Moor Centrum - Open Universiteit 2011).

Colofon

Motivatiewaaier: <https://motivatiiewaaier.nl>

Copyright © 2024 csg Bogerman

Auteur: Evelien Alberda

Vormgeving en layout: Gerrit Jan Hoogeland en Evelien Alberda

Druk: Drukwerkdeal

Versie: 1 september 2024

